

Ekoturizm

- Çevresel değerlerin en önemli kaynak olarak kullanıldığı turizm sektöründe, özellikle çevre üzerinde oluşan olumsuz etkilere karşı alternatif olarak şekillenen sürdürülebilirlik yaklaşımlarından biri de ekoturizmdir.
- Dünyadaki, ekonomik, siyasal ve teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkan hızlı ve çarpık kentleşme ve artan ekolojik problemler özellikle kentsel alanlarda yaşayanlar için büyük baskılara neden olmaktadır.

- Bu baskılar, turizm tüketim kalıplarında da son yıllarda büyük bir değişime neden olmuştur.
- İnsanlar çevre dostu, sessiz ve eşsiz bir doğa sunan turist çekim alanları ile farklı bir kültürü tanımaya ve görmeye ilgi göstermektedir (Alaeddinoğlu vd., 2011).

- Ekoturizm kavramı, sürdürülebilirlik kavramı ile birlikte gündeme gelip popüler olmuş bir kavramdır.
- Ekoturizm doğaseverler ve çevre duyarlılığı olan turistlerin faaliyetlerinden daha geniş kapsamlı bir konudur. Gerçekte bu olgu, çevresel, ekonomik ve sosyal ilişkiler bütünüdür (Ahipaşaoğlu ve Çeltek, 2006).

- Turizm literatüründe henüz uluslararası anlamda kabul edilen bir ekoturizm tanımı bulunmamaktadır. Ekoturizm, genel anlamda doğa temelli turizmin bir parçası ya da ondan bağımsız olarak veya doğa temelli turizm terimi ile aynı anlamda kullanılmaktadır (Alaeddinoğlu vd., 2011:27).

- Sürdürülebilir turizm ya da ekoturizm olarak ifade edilen kavram farklı adlar altında tanımlanabilmektedir: Doğa turizmi, düşük etkili turizm, yumuşak turizm, doğal yaşam turizmi, yeşil turizm, çevreyle dost turizm, çevresel yolculuk, özel ilgi turizmi, uygun turizm, sorumlu turizm, etik turizmi, ortaklığa dayalı turizm, kırsal turizm ve alternatif turizm gibi ekoturizm ile ilgi kurulabilecek 35'in üzerinde terim bulunmaktadır (Hoşcan, 2008:26).

- Ekoturizm kavramının çıkış noktasına ilişkin literatür verileri farklıdır. Örneğin Orams ve Hvenegaard tarafından 1980'lerde kavramın ortaya çıktığı, Higgins tarafından ise 1970'lerde ortaya çıktığı belirtilmektedir. Ekoturizm kavramını 1983 yılında ilk kullanan kişi olan Hector Ceballos Lascurain, ekoturizmi "manzarayı, yabani bitki ve hayvanları ve bu alanlarda bulunan mevcut ve geçmişteki kültürel kalıntıları inceleme ve takdir etme amacıyla nispeten bozulmamış ve kirlenmemiş alanlara yapılan seyahatler" olarak tanımlamaktadır.

- Ekoturizm kavramı literatür değerlendirildiğinde, 1965’lerde Hetzer’ın turistler çevre ve kültürler arasındaki etkileşimleri konu alan çalışması ile karşılaşılmaktadır.
- Hetzer daha sorumlu bir turizm için dört ana husus ortaya koymaktadır. Minimum çevresel etki, yerel kültüre minimum etki ve maksimum saygı, yerel ekonomi için maksimum fayda ve turistlerin maksimum deneyim kazanması olarak özetlemektedir (Benzer, 2006:49).

Ceballos-Lascurain 1983 yılında yaptığı ekoturizm tanımını 1987 yılında daha kapsamlı hale getirmiştir.

- Ceballos-Lascurain ekoturizmi **“doğal alanlarda gerçekleşen kültürel yürüyüşlerle birlikte, bu alanların manzarasını görme, yabani bitki ve hayvanlarını araştırma, izleme ve bunlardan yararlanma gibi özel hedefler amacıyla nispeten bozulmamış veya kirlenmemiş doğal alanlara seyahat etmek”** olarak tanımlamıştır.
- Öte yandan, Uluslararası Ekoturizm Derneği (TIES) 2008 yılında ekoturizmi **“doğal alanlara yapılan, yerel toplumların refahını arttıran ve çevreyi koruyan sağduyulu/sorumlu bir seyahattir”** şeklinde tanımlamıştır (Akgün, 2009:11).

- Avrupa'da turizm alanında araştırma yapan kimi bilim adamına göre ekoturizm, sürdürülebilir ve kırsal turizm terimlerinin yerine alternatif olarak ABD'de kullanılan bir sözcüktür.
- ABD'de "sürdürülebilirlik" siyasi bir kavram olarak görüldüğü için bunun yerine ekoturizm kelimesi kullanılmaktadır. Aslında ekoturizm için yapılan tanımların hepsi sürdürülebilir turizm kavramının alt tanımı ya da sürdürülebilir turizmin kırsal alanlardaki uygulanabilir formu olarak belirtilebilir. Bu manada ekoturizm, Uluslararası Ekoturizm Derneği tarafından kullanılan ve genel olarak kabul gören bir tanımı olmasına rağmen Avrupa'da nadiren kullanılan ve pek değeri olmayan bir terimdir (Lane et. al., 2013:20).

- Weaver gibi ekoturizme oldukça farklı açıdan yaklaşanlar da olmuştur. Weaver, ekoturizmi kitle turizminin karşıtı değil, onun bir biçimi olarak düşünülebileceğini tartışmaya açmıştır.
- Ekoturizmde ilgi odağının (otlak, yağmur ormanları gibi) doğal çevre veya belirli bir tür hayvan veya bitki olduğunu ve bu yüzden ekoturizmin doğa temelli turizmin zorunlu bir parçasını oluşturduğunu belirtmektedir.

- Bu turizm şeklinin uygulandığı yörelerde planlı ve ölçülü, yerel yönetimlerin kontrolü altında, doğal çevreye saygılı, yapılaşmada yerel mimari özelliklerinin korunduğu, kültürel kalıntı ve tarihi yapıların özgün ortamla ahenginin bozulmamasına özen gösterildiği bir turizm faaliyeti uygulanmaktadır (Alaeddinoğlu vd., 2011:29).

Ekoturizm Kavramının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

- 1960'lardan beri dünyada yaban yaşamı ve doğal çevreler ile insanın bunlar üzerindeki değiştirici etkilerine karşı büyük bir ilgi doğmuştur.
- Bitki ve hayvanları kendi ortamında ziyaretin maliyetinin yükselmesi, buna karşılık talebin artmasıyla büyük kentsel alanların yakınında hayvanat bahçeleri ve bitki bahçeleri oluşturulmaya çalışılmış, böylece oluşturulan hayvanat bahçeleri önemli turistik alanlar haline gelmiştir.

- Örneğin, bunların dünyada en ünlülerinden biri olan Londra hayvanat bahçesine gelen ziyaretçi sayısı 1950'lerde 3 milyonu bulmuştu.
- Ancak, insanların çevre bilincinin artmasıyla, hayvanları kafeslerde görmek artık cazip gelmemeye başladı ve turizm endüstrisi buna, hemen Safari Parkları geliştirerek tepki verdi.
- Bunlar, hayvanları doğal çevreye daha çok benzeyen bir ortamda gösteren yerlerdi. İngiltere'de ilk Safari Park 1966'da Longleat'de kuruldu ve London Zoo'ya gelen ziyaretçilerin sayısı 1990'lara doğru artık; 1,3 milyona kadar düşmüştü.

- Yakın yıllarda Safari Parklara da ilgi azalmış, gerek safari parklar gerekse hayvanat bahçeleri kapanma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır.
- Buna karşılık, dünyada iletişimin artması en uzak köşelere bile seyahati kolaylaştırdığından, yabani bitki, hayvan ve kuşları kendi ortamlarında göstermek üzere düzenlenen doğaya dayalı turların sayısı oldukça artmıştır.

- Değişen yaşam şartları ve çevre koruma bilincinin gelişmesi ile turizmde yenilik ve çeşitlilik arayışları artmaktadır. Artık günümüzde klasik turizm anlayışından ziyade kültür, tarih, yerel değerler, macera ve eğlence anlayışı etkin rol oynamaya başlamıştır. Böylelikle kitle turizmine bir tepki ve seçenek olarak 1990'lı yıllarda gelişme gösteren ekoturizm kavramı, kırsal ve kültürel turizmin öğelerini içermekte ve hassas doğal ve kültürel alanlarda geliştirilebilecek en uygun turizm türü olarak ifade edilmektedir (Aydın, 2010:17).

- Farklı bir bakış açısına göre de küresel iklim değişiklikleri geleneksel turizm faaliyetleri için bir tehdit kabul edilmektedir. Kış sıcaklıklarının artmasıyla kar yağmaması ya da az yağmasının kayak turizmini, yaz sıcaklıklarının aşırı yükselmesinin deniz turizmini olumsuz etkileyeceği tahmin edilmektedir. Bu ve benzeri örneklerin yanında turizmin yol açtığı çevre tahribatı insanları yeni arayışlar içine itmiştir.

- TALC (The Tourism Area Life Cycle), Turizm Alanı Yaşam Döngüsü olarak açıklanabilecek olan bu kavram, 1980'li yıllarda Richard Butler tarafından ortaya atılmıştır. Butler'e göre turizm, tüm tüketici ürünleri gibi, keşif, büyüme, olgunluk dönemlerini yaşadıktan sonra (rejenerasyon önlemler alınmadığı sürece) düşüşe geçecektir. Her hedef markanın bu düşüşü önlemek için erken ya da yaklaşık 25- 30 yıl sonra kendini yenilemesi gerekiyor. Bu durumun turizm planlaması üzerinde güçlü ve geçerli bir etkisi vardır (Lane et. al., 2013:18).

- Turizm aslında bir moda endüstrisidir. İnsanların nereye seyahat edeceklerine ve ne tür bir turistik faaliyet yürüteceklerine dair inançları büyük ölçüde güçlü bir medya endüstrisi tarafından yönlendirilir. Turistlerin neyi göreceğini ve neye bakacağını moda endüstrisi belirler (Thorns, 2004:143).

- Günümüzde turistik seyahatler için moda endüstrisi insanları geleneksel hayatın devam ettiği kırsal yerleşmelere yönlendirmektedir. Şehirlerde ve kırsal alanlarda kısa molalar şeklinde yapılan seyahatler giderek daha da yaygınlaşmaktadır. Sadece rahatlama için geçirilecek bir zaman olarak görülen tatil anlayışı artık değişmiş, oldukça çeşitli aktivitelerin yapıldığı içinde eğitici faaliyetlerin de bulunduğu bir etkinlik halini almıştır.

Ek olarak...

- Artan otomobil sahipliği,
- Avrupa'da yüksek hızlı bölünmüş yolların yaygınlaşması,
- Hızlı trenlerin yaygınlaşması,
- Havayolu maliyetinin azalması,
- Tur operatörlerinin sayısının ve etkinliğinin artması,
- Organizasyon becerisinin gelişmesi,
- Eğitim düzeyinin yükselmesi,
- Kredi kartları ve internet bankacılığı ile daha rahat ödeme şartlarının oluşması,

- İnternetin gelişmesi ile işletmelerin daha iyi reklam yapabilmesi, ziyaretçilerin yer seçimi şartlarının artması, rezervasyon vb. hizmetlerin kolaylaşması,
- Gelir seviyesinin yükselmesi,
- Toplumda tatil anlayışının oluşması (Türkiye için),
- Yeni pazarlar yaratarak, gençlerin, emeklilerin ve aktif yaşlıları da faaliyetlere katılımının sağlanması turizm seyahatlerinin yapısını oldukça değiştirmiştir (Lane et. al., 2013:17).

- Günümüzdeki anlamı ile doğa turizmi 19. yüzyılda gelişme göstermiştir. Bu süreçte milli park kavramı ile birlikte önemli alanlar korunmaya çalışılmıştır. 1872’de ABD’de Yellowstone Parkı ve 1885’te Kanada Bantt Parkı ve Niagara Şelalesi, doğal alanları koruma amaçlı, mili park olarak düzenlenmişlerdir.
- 20. yüzyıl ortalarına doğru teknolojik gelişmeler sayesinde insanların uzak ülkelere seyahat etme olanaklarını kolaylaştırması bu yüzyılda ilk tur organizasyonlarının da gelişmeye başlamasını sağlamıştır.

- Özellikle Avrupa'da kaleler, katedraller, müzeler, bahçeler, dağlık alanlar ve gastronomi üzerine turlar popülarite kazanmıştır. II. Dünya Savaşı sonrası turizm sektörü dünyada büyük gelişim kaydetmiştir.
- Eğlence amaçlı seyahat ettikleri yabancı ülkelerde sorumsuz davranış sergileyen ve çevrelerine zarar veren kitle turizmine katılmış insanlar için çirkin turist kavramı ortaya çıkmıştır. 20. yüzyılda kitle turizmine karşıt olarak gelişen farklı turizm hareketleri başlamıştır.

- Çevrenin turist için değil, ekosistemler bütünlüğü içerisinde düşünülmesi ve korunması gerektiği bilincini oluşturulmuştur.
- Bu dönemde Amerika'da gelişen köpek balığı izleme aktivitesinin köpek balığı popülasyonunda önemli azalmalara neden olduğuna dikkatlerin çekilmesi üzerine 1966'da koruma altına alınan türler belirlenmiştir.

- Ekoturist kavramının da bu dönemde doğduğu bilinmektedir. Bu çalışmaları 1977'de Kenya'da avcılığın yasaklanması, 1978'de ise Miller tarafından yürütülen Latin Amerika'da milli park planlamasına ilişkin çalışmalar izlemiştir.
- Ekoturizm kavramı ise 1970 ve 1980'lerdeki çevresel hareketler ile gelişmiştir. Gittikçe artan çevre duyarlılığı kitle turizmine karşı memnuniyetsizlik yaratırken alternatif olarak doğaya dayalı deneyimlere karşı ilgiyi artırmıştır.

- Bununla beraber, az gelişmiş ülkeler doğaya dayalı turizmin döviz kazandırdığını ve tarımsal faaliyetlere göre kaynakların kullanımının daha az zararlı olduğunu fark etmişlerdir.
- 1980'lerin ortalarında bu ülkelerin bazıları ekoturizm ile hem koruma hem de kalkınma hedeflerini gerçekleştirmişlerdir (Benzer, 2006:52).

- Dünya'nın pek çok ülkesinde, ekoturizmin ulusal planlamalarda yer almasıyla birlikte, önemi daha iyi anlaşılmış ve böylece bu konuda çalışan ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarının kurulmasına neden olmuştur. Bu kuruluşlardan en eskisi 1990 yılında kurulan TIES'tir.

- Derneğin kuruluş amacı; ekoturizmin uygulama tekniklerini belirlemek, konuyla ilgili uzmanlar arasında işbirliğini arttırmak ve küresel bir çalışma ağı oluşturmak olarak açıklanmaktadır.
- Doğal ve kültürel kaynakların öneminin gün geçtikçe daha iyi anlaşılması sonucu Dünya Eko Turu 97 (World Ecotour' 97) adıyla anılan ilk Dünya Ekoturizm Kongre ve Sergisi, Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde 15-18 Aralık 1997 tarihleri arasında yapılmıştır. Konferansa 35 ülkeden yaklaşık olarak 2000 kişi katılmıştır.

- Ekoturizm teorileri, politikaları, gelişme ve yönetim modelleri aktarılan konferansın sonunda, ekoturizmin geçici bir merak olmadığı ve planlı bir şekilde uygulandığında toplum ve ekonomi için yararlı olacağı belirtilmiş ve ekoturizmin çevresel koruma stratejisi ön plana çıkarılmıştır (Aydın, 2010:18).

- Birleşmiş Milletlerin 2002 yılını “Uluslararası Dağlar ve Ekoturizm Yılı” olarak ilan etmesi de ekoturizm açısından bir diğer önemli gelişmedir.
- Dünya ekoturizm yılı dolayısıyla 2001 yılından itibaren sürdürülen konferanslar, Dünya Turizm Örgütü’nün 19-22 Mayıs 2002 tarihleri arasında, Kanada’da düzenlediği, 132 ülkeden turizm ve çevre alanındaki ulusal ve yerel kamu kuruluşları, akademik çevreler, uluslararası örgütler, yerel halkın katılımıyla gerçekleştirilen ekoturizm zirvesi ile tepe noktasına ulaşmıştır.

- Dünya Ekoturizm Zirvesi'nin en önemli sonucu Quebec Deklerasyonu olmuştur. Bu deklarasyon, dünya genelinde yaklaşık 5.000 uzmanı bir araya getirerek, sürdürülebilir kalkınma kapsamında ekoturizm faaliyetlerinin geliştirilmesi ve BM'ye bu konuda öneriler sunulmasını sağlamıştır (Higham, 2007:11).

- Birleşmiş Milletler ve Dünya Ticaret Örgütü (WTO) turizmin, günümüzde Dünya'nın en büyük işveren endüstrisi olma özelliğine dikkat çekerek, ekoturizm etkinlikleri sayesinde birçok bölgenin yerel halkına uzun süreçte iş olanağı sağlayacağını belirtmiştir (Aydın, 2010:18).

Ekoturizmin Sürdürülebilir, Alternatif ve Kitle Turizmi İle İlişkisi

- II. Dünya Savaşı sonrası turizm birçok ülke için ekonomik bir kaynak olarak görüldüğü için desteklenmiş ve turizminin hızla gelişmesi bu bakış açısı ile görmezlikten gelinmiştir.
- Ancak 1970'lerde kitle turizminin olumsuz etkileri iyice ortaya çıkmaya başlayınca önlem alma ihtiyacı ortaya çıkmış ve bu süreçte, kitle turizmine alternatif olacak ve çevreye zarar vermeyecek farklı turizm şekilleri için çalışmalara başlanmıştır.

- Bu bağlamda ortaya atılan sürdürülebilir turizm ve ekoturizm gibi kavramlar aslında birbirleriyle yakın bağı olan turizm türleridir.
- Sektör, insanlarda gittikçe artan çevre bilinci ve sosyal bilinç duygusu sebebiyle pazarını canlı tutabilme adına sürdürülebilirliğe doğru kaymaktadır. Bu yorumun yanında, sektörün sürdürülebilirliğe doğru kaymasını yeni talep alanları yaratarak kar marjını genişletmek olarak açıklayan görüşler de ortaya atılmaktadır (Benzer, 2006:63).

- Ekoturizmde, kitle turizminin tersine turist sayısını azaltmak ve turizmi tüm yıla yaymak, doğal çevreye yapılan baskıyı azaltmak, tahribatı düzeltmekten öte önlemeye yönelik planlar yapmak ve uzun vadeli ekonomik çıkarları gözetmek ön plandadır (Çakır, 2011:58).

- Ekoturizmin kitle turizmine karşıt olarak geliştirildiği söylenebilir. Kitle turizmi doğal kaynakların ve peyzajın bozulmasına, çevre kirliliğine, kültürel değişimlere yol açmıştır. Ekoturizm fikri de bunun sonucunda ortaya çıkmıştır (Polat, 2006:14).

- Güneş, kum ve denizin tek kaynak olduğu ve yaygın olarak tüketildiği kitle turizminin aksine, alternatif turizm aktiviteleri günlük yaşamlarının rutinlerinden kaçmak isteyen seyahatçiler için rahatlama, keşfetme, öğrenme ve doğaya kaçış gibi değişik amaçlar içermektedir.

- Kitle turizmi ve alternatif turizm arasındaki temel ayırım, sadece genel bir felsefe ve yaşam biçimi farklılığı değil, aynı zamanda turizme esas teşkil eden kaynaklara bakıştaki derin algılama farklılığında yatmaktadır.
- Hâkim olan dünya görüşü, kaynakların sınırsız olduğunu varsayarak insanın doğa üzerindeki hâkimiyetini meşrulaştırırken, doğayı insanlığın ekonomik ilerlemesi için bir araç olarak görmekte; ekolojik bakış açısı ise doğal kaynakların sınırlı olması nedeniyle insanlığın doğa ile uyumlu teknolojiler ile ilerleyebileceğini savunmaktadır.

- Ekosistem ticari amaçlar yararına kullanılsa da, bu kullanımın boyutunun ekosistemin taşıma kapasitesini aşmaması gerektiğine de işaret etmektedir (Alaeddinoğlu vd., 2011:25).

Hakim dünya görüşü	Ekolojik bakış açısı
Doğa üzerinde hâkimiyet	Doğa ile uyum
İnsanlar tarafından istismar edilen bir kaynak olarak doğal çevre	Doğanın bütün unsurları kendine özgü değere sahip
Ekonomik büyüme insan gelişiminin bir gereğidir	İnsanlar temel materyal gereksinimlerine sahip
Kaynakların rezerve edilmesi	Sınırlı Dünya kaynakları
Teknoloji, doğal çevre ve kaynaklara ilişkin sorunlara çözümler sağlayabilir	Doğa ile dengeli uygun teknoloji
Tüketimi özendirme	Geri dönüşüm
Milli/merkezi topluluk	Azınlık geleneği

Kaynak : Alaeddinoğlu vd., 2011:25

Ekoturizmin İlkeleri

- Ekoturizm; turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel etkileriyle ilgili olan sürdürülebilir turizmin ilkelerini kabul etmekle birlikte daha geniş bir kavram olan sürdürülebilir gelişmeden farklı olarak özel ilkeleri de kabul etmektedir (Aydın, 2010:22-23; Blamey, 2001:11; Çakır, 2011:60; Demir, 2011:26; Erdoğan, 2003:116-117):

- Doğal ve kültürel mirasın korunmasına katkıda bulunmak,
- Planlanma, geliştirme ve işletme ile yerel halkın refahını yükseltmek ve onların katılımını sağlamak,
- Ziyaretçilere gidecekleri yerlerin doğal ve kültürel değerleri hakkında bilgi vermek,
- Küçük gruplar için düzenlenmiş turlar dışında, kendi başlarına seyahat edenlere de iyi olanaklar sunmak,
- Elde edilecek gelirleri, doğal alanların korunması ve koruma alanlarının yönetimi için yönlendirmek,

- Turizm endüstrisinin sürdürülebilir büyümesi ve planlamasına duyulan ihtiyacın vurgulanması ile çevresel ve sosyal taşıma kapasitesini aşmayacak şekilde turizmi geliştirmek,
- Yerel halk tarafından yönetilen tesisler ve yapılan aktiviteler ile elde edilen gelirin yüksek bir payının ev sahibi yörede kalmasını sağlamak,

- Çevrenin hassas yapısı ile uyumlu altyapı sistemlerini geliştirmek fosil yakıtlar gibi yenilenmeyen kaynakların kullanımını azaltmak, endemik bitkileri ve yaban hayatını korumak ve tüm bunları doğal çevre ile bütünleştirmek,
- Kültürel mirası korumak, yerel halkın geleneklerine ve göreneklerine saygı göstermek,
- Seyahatçiler ve yerel halk arasında etkileşimi teşvik etmek,
- Biyolojik çeşitliliğin korunmasına katkıda bulunmak,

- Olumsuz çevresel ve sosyo- kültürel etkilerin en alt seviyeye indirgenmesi için hem ekoturistler hem de yerel halkının sorumluluğunda faaliyetler düzenlemek,
- Geri dönüşü olmayan kaynakların en düşük düzeyde tüketilmesi,
- Etkilerin değerlendirilmesi ve olumsuz olanların en aza indirilmesi için uzun dönemli kontrol programları uygulamak.

TIES'e göre ekoturizm faaliyetleri gerçekleştiren ülkelerde şu ilke ve yöntemler esas alınmalıdır (Demir, 2011:29):

- Ekoturizm ile ilgili politikalar geliştirmek ve planlama yapmak,
- Ekoturizm için kurallar geliştirmek,
- Ekoturizm alanında ürün geliştirmek,
- Pazarlama ve tanıtım yapmak,
- Ekoturizmin getiri ve götürülerini (maddi ve manevi) izleyip saptamak.

Ekoturizmin Çevre Üzerindeki Olumlu Etkileri

- Ekoturizm, hassas ekosistemlerin ve doğal alanların sadece korunması değil aynı zamanda iyileştirilmesine katkı sağlaması bakımından geliştirilebilecek en iyi turizm şekli olarak görülmektedir.
- Ekoturizm dünyanın farklı yerlerinde doğal parkların, biyolojik rezervlerin oluşturulması ile doğal mirasın doğrudan korunmasına katkı yapacak bir ekoturizm endüstrisi gelişmesini sağlamaktadır.
- Ekoturizm, doğal çevre üzerinde olumlu etkiler yaratmasının yanında, kültürel değerleri koruyarak sosyo-kültürel çevre üzerinde de olumlu bir etki yaratmaktadır.

Ekoturizmin Çevre Üzerindeki Olumlu Etkileri

- Yerel halkın kültürel değerlerini ekoturistlere bir çekicilik olarak sunulmasıyla, turistlerin bu kültüre değer verdiklerini gören yerel halkın sahip olduğu kültürel mirasa sahip çıkmasını da sağlamaktadır (Demir ve Çevirgen, 2006:72).
- Ekoturizm faaliyetleri sonucunda ekonomik seviyesi artan yerel halk bu kaynakları korumacı bir yaklaşım içine girecektir.

Ekoturizmin Çevre Üzerindeki Olumsuz Etkileri

- Bir yörenin ekoturizm açısından popüler hale gelmesi bu yöre için kitle turizmi riskini ortaya çıkarmaktadır. İyi bir planlama ile gerekli altyapıyı oluşturamayan ülkelerde ziyaretçiler çevrenin kirlenmesine yol açmaktadırlar.
- Özellikle birçok ekoturizm organizasyonu Batılı şirketlerce düzenlenmekte ve bu etkinliklere katılan ekoturistler konaklamalarında basit ve temel gereksinimlerinin karşılanmasından memnun olmamaktadırlar.

Ekoturizmin Çevre Üzerindeki Olumsuz Etkileri

- Örneğin, yağmur ormanlarındaki bir yürüyüşten sonra rahat bir konaklamayı (iyi bir yatak, yemek, sıcak bir banyo vb.) istemektedirler. Ziyaretçiler hem bu aktivitelere katılmak hem de evlerindeki lüksü ve konforu aramaktadırlar.

- Sonuçta ekoturizm de iyi yönetilmezse kitle turizminin yeni bir türüne dönüşebilir.
- Ekoturizmin genel olarak çevreye duyarlı prensipleri arttırdığı bilinirken, iyi bir planlama ile hayata geçirilmediği takdirde çoğu kez geleneksel turizmin geliştiği bölgelerdeki olumsuz etkilere benzer olumsuzluklar ortaya çıkarmaktadır (Demir ve Çevirgen, 2006:69).

Ekoturizm alanlarında gerçekleştirilen bazı faaliyetlerin fiziksel evre üzerindeki olumsuz etkilerine ilişkin somut örnekler şunlardır (Demir ve evirgen, 2006:73-75; Tetik, 2012:85-88):

- Nepal'de doğa yürüyüşü endüstrisinin hızlı gelişmesi Katmandu'nun nüfusunu arttırarak yürüyüş yollarının yok olmasına ve kalabalıklaşmaya neden olmuştur. Ayrıca otel inşası için malzeme ve yemek pişirmede odun kullanımı ormanları azaltmış, seller ve heyelanlar ortaya çıkmıştır.
- Kenya' da safari faaliyetleri yaban hayatı popülasyonunu, yaşam alanlarını ve yiyecek kaynaklarını azaltmaktadır. Günümüzde ita nüfusu yok olmanın eşiğine gelmiştir.

- Amerika' daki Yellowstone Milli Parkı'nda turistlerin bıraktıkları çöpler ayıların yaşam alanlarını terk etmelerine ve zamansız ölmelerine neden olmaktadır.
- Brezilya kıyı şeridindeki yetersiz kanalizasyon sistemi nedeniyle dereler, göller ve okyanus kirletilmekte, bu durum yüzme ve balıkçılık için su kaynaklarını güvensiz hale getirmektedir.

- Filipin ve Maldive Adaları'nda resort inşaat malzemesi için mercan kayalığı kazısı ve dinamitlemesi bu hassas alanlara zarar vermekte ve yerel halkın geçim kaynağı olan balıkçılığı yok etmektedir.
- Everest Dağı'na maceracı olarak anılan turistlerin rehberli tırmanışları sonucunda, bu kişilerin arkasında bıraktıkları yaklaşık 2 ton çöprü temizlemek için 1990 yılında Amerika, Rusya ve Çin'den gelen dağcılardan bir ekibe gerek duyulmuştur.

- Kaliforniya'da Monarchy kelebeklerinin kışlama bölgesinde, ekoturizme dayalı faaliyetlerin aşırı büyümesi sonucu, kelebeklerin kışlama ve üreme alanları yok olmuştur.

- Meksika Cancun Bölgesi'nde Mangrov ormanları, tuz bataklıkları ve kıyılarda yaban hayatına kucak açan ve mercan kayalıklarını koruyan sulak alanlar temizlenip doldurulmuş, bunların üzerine tatil köyleri, iskele ve marinalar yapılmıştır. Bu bölgeler genellikle karadaki sulak savanalardan alınan üst toprak ile doldurulmuş, bu yüzden de çok değerli ekosistem tahrip edilmiştir.

- Cayman Adaları'nda yolcu gemilerinin George Town Limanı'nda demirlemesi yüzünden 120 ha'lık mercan resifleri yok olmuştur.
- BM Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği'nce tehlike altında olan türlerden biri olarak kabul edilen ve dünya genelinde sadece 2.000 çifti bulunan sarıgözlü penguenlerin yaşamları turist yoğunluğundan dolayı tehlike altına girmekte ve kanatlanma dönemleri olumsuz etkilenmektedir.

- Yapılan bir araştırmada günde ortalama 200 turistin geldiği Yeni Zelanda'nın Sandfly Koyu'nda yaşayan sarıgözlü penguenlerin, daha az turist çeken Highcliff Koyu'nda yaşayanlara oranla kilo bakımından daha zayıf olduğu tespit edilmiştir.
- Avustralya Adelaide'da Gilbertson tarafından 1981 yılında yapılan bir araştırmada turistler tarafından kullanılan ATV'lerin toprak erozyonuna; buralarda bulunan bitki ve çalılıkların zarar görmesine, kum tepeciklerinin yok olmasına neden olduğu tespit edilmiştir.

- Roupheal ve Inglis tarafından Avustralya'daki Great Barrier Reef Marine Park'ta 2001 yılında yapılan araştırma sonuçlarına göre, dalgıçların dokunmaya çalışarak ya da fotoğraf çekerek mercan resiflerine zarar verdikleri ortaya çıkmıştır.
- Antartika'nın çevresinde 300 kadar ekoturisti taşıyan bir gemi, 250.000 galon (yaklaşık 947.000 lt) yağını kazara 20.000 penguenin yuva yaptığı bir bölgenin denizine dökmüştür.

- Himalayalar'da gerçekleşen ekoturizm faaliyetlerinin artmasıyla bölgede çöp sorunu ortaya çıkmış, bölgeye beş yıldızlı otellerin yapılması ile yerel su kaynaklarında azalma meydana gelmiştir.

- Dünya genelinde 109 ülkede mercan resifleri bulunmaktadır. Bu resiflerin büyük kısmı gezi teknelerinin resiflerin üzerine demirlemesi nedeniyle tahribata uğramaktadır. Bir çalışmada tekne çapalarının mercan topluluklarının üzerine demir atması sonucu yarım futbol sahası büyüklüğünde bir alanın tamamen yok olduğu ortaya konulmuştur. Resiflerin iyileşmesi için yaklaşık 50 yıl sürenin geçmesi gerektiği belirlenmiştir.

- Türkiye’de kimi dağlık alanlarda kurulan tesislerin belirli bir planlamaya dahil olmadan, yanlış yer seçimi yapılarak inşa edildiği görülmektedir. Bu da başta görüntü kirliliği olmak üzere, kimi yerlerde atıkların içme suyuna karışması gibi sorunlar ortaya çıkarmaktadır.
- Ayrıca yüksek dağlardaki kamp yerlerinde tırmanma ve yürüyüş rotaları üzerinde başta plastik olmak üzere diğer katı atıklar da atılmakta ve çevreye zarar vermektedir.

Bu ve benzeri olumsuz örnekler dünyanın değişik destinasyonlarda görülebilmektedir. Bununla birlikte özellikle koruma alanlarında turizmin genel olarak çevre üzerindeki olumsuz etkileri şunlardır (Demir ve Çevirgen, 2006:75; Polat, 2006:30; Lane et. al., 2013:69-73; Tetik, 2012:85-88):

- Ziyaretçi yoğunluğu yaban hayatının yok olmasına, hayvanların davranışlarının değişmesine, ziyaretçilerin yaşayacakları deneyimlerin ve elde edecekleri faydaların azalmasına neden olmaktadır.
- Turistik olanakların gelişmesi ile aşırı yapılaşma durumu ortaya çıkmaktadır.
- Gürültü, görüntü kirliliği, çöpler, doğal alanları, yaban hayatını ve ziyaretçileri rahatsız etmekte ve çevreye zarar vermektedir.

- Yaban hayvanlarını besleme, arazi araçları ile hassas alanlarda dolaşma, hız yapma, koleksiyon için mercanların, deniz kabukları ve nadir bulunan bitkilerin toplanması çevreye olumsuz etkide bulunmaktadır.
- Bitkilerin toplanması, koleksiyon amacıyla kökünden sökülmesi, bitki türlerinin yok olmasına ve yeniden büyüme evresinin uzamasına neden olmaktadır. Örneğin Kuzey Kutbu tundrası yaklaşık 50 yılda sadece 2.5 cm kadar büyümektedir.

- Safariler, balık avlama, sürat tekneleri ile dolaşma gibi rekreasyon faaliyetleri yaban hayatını rahatsız etmekte ve hayvanların davranışlarının değişmesine, üremeleri üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır.
- Sualtı dalış aktiviteleri mercanların zarar görmesine ve organizmaların ölmesine neden olmaktadır. Ayrıca dalgıçlar arasında mercan, deniz minaresi, deniz kabuğu toplayanlar bulunmakta, bu da sudaki yaşamı tehdit etmektedir.

- Ekoturistlerin kullandıkları motorbotlar suda dalgalara ve bulanıklığa; kullanılan boyaların, petrolün ve zararlı atıkların yol açtığı kimyasal kirliliğe; deniz ve okyanuslardaki bitkilerin zarar görmesine neden olmaktadır. Ayrıca su kuşlarını da hem görsel hem işitsel anlamda rahatsız etmektedir. Burger motorbotların, özellikle kanatlanma dönemlerinde balıkçıları ve ayrıca balinaları rahatsız ettiğini belirtmiştir.

- Ekoturizm zamanla kitle turizmine yönelme durumunda olduğu gibi, bölgelerin taşıma kapasitesinin aşılması durumu da söz konusu olabilmektedir.
- Doğal alanlarla ilgili çok önemli bir potansiyel tehlike ise yangınlardır. Özellikle ormanlık alanlardaki yangınlar her yıl binlerce hektarlık alanı yok etmektedir.
- Turistik olanakların gelişmesi ile aşırı yapılaşma durumu ortaya çıkmaktadır. Aşırı yapılaşma turist sayısında artışa neden olacak, su ve elektrik gibi kaynakların daha fazla tüketilmesine yol açacaktır.

- Ekoturistler için kurulan kamp alanları ağaçların kesilmesine ve dolayısıyla ormansızlaşmaya, bitki örtüsünün bozulmasına, erozyona ve çöp sorunlarına yol açmaktadır.
- Ekoturizm türlerinden biri olan atlı gezintiler bir taraftan patikaları aşındırarak tahrip etmekte, diğer taraftan atların otlatıldıkları çayırarda bitkilere zarar vermekte ve toprak yapısını bozmaktadır.

- Dağ/doğa yürüyüşü yapılan alanlardaki en önemli ve acil çözüm gerektiren çevresel problemlerden biri katı atık sorunudur. Yürüyüş sonrası ortaya çıkan kırık cam, poşet, plastik ve teneke kutu gibi katı atıklar, çevrede yarattığı kirliliğin yanında, turistin ve yerel halkın sağlığında da önemli ve bazen tedavi olunamaz bir takım hastalıklara yol açmaktadır.
- Özellikle derisi açısından ekonomik değeri olan tilki, leopar gibi hayvanlar veya avlanması prestij sağlayan fil, aslan gibi türler hobi dışı nedenlerle katledilmektedir.

- Bugün çok ciddi cezai yaptırımları olmasına rağmen, avlanması yasak olan nesli tükenen türlerin de avlanması, av turizminin tehlikeli boyutunu göstermektedir. Bir diğer tehlike ise doğal dengenin oluşmasında düzenleyici rol oynayan yırtıcıların avlanarak tümüyle yok edilmiş olmalarıdır.
- Nitekim bugün aslan, kaplan, sırtlan, jaguar, ayı gibi yırtıcılara ancak doğal parklarda rastlanabilmektedir. Bu durum doğal dengenin gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

- Kırılgan ekosistemlerde kayak pisti, yol ve otopark yapımı sonucunda meydana gelen heyelan ve erozyonla dağ tarafında ağaç örtüsünün kaybı yaşanmaktadır.
- Uzun menzilli uçuşlar, kiralık araçlar (4 çekerli araçlar), GPS (Global Position System) ve iletişim araçları sayesinde keşfedilmemiş alanlar aramaya yönelik teşvikler vahşi doğanın gördüğü zararı arttırmaktadır.

- Bir destinasyonun ekoturizm açısından popüler olmasıyla, kitle turizmi faaliyetlerinin etkili olduğu alanlarda görülen olumsuz etkilerin benzerlerinin ekoturizm alanlarında da ortaya çıkacağı konusunda bir çok eleştiri yapılmaktadır.
- Ekoturistlerin aradıkları çoğu çekicilik; çöller, dağların zirveleri, Antarktika'daki buzullar veya ekvatorial yağmur ormanları gibi oldukça düşük taşıma kapasitesine sahip hassas bölgelerdedir. Çok sayıdaki turist ziyaretinin bu hassas ekosistemlere zarar vermesi kaçınılmazdır.

- Küçük gruplar halinde yapılan ekoturizm etkinlikleri, artan talep karşısında ticari kaygılarla taşıma kapasitesinin üstüne çıkabilir. Ekoturizme katılan ekoturistler ilginç ve rahatlatıcı bir tatil deneyimi yaşamak istedikleri için kendilerinden beklenen çevre duyarlılığını göstermeyebilirler (Hoşcan, 2008:39).

- Bazı bölgelerde uygulanan projelerin ardından, yerel mallarda ve arazi fiyatlarında enflasyon, ziyaretçilere yönelik düşmanlık, suç oranlarının artması, gençlik faaliyetlerinde değişiklik (uyuşturucu, fuhuş ve diğer yasadışı faaliyetler) gibi olumsuz etkiler ortaya çıkabilir (Wood, 2002:38). Gerekli önlemler alınmadığı takdirde daha da büyük olumsuz etkiler ortaya çıkacaktır.

- Bunlar (Wood, 2002:38; UNEP-WTO, 2005:96):
- Yerel geleneklerin kaybolması,
- Yerel kültürel ürünlerin ticarileştirilmesi,
- Öz değerlerde meydana gelen erozyon,
- Aile yapısının bozulması,
- Gençlerin yerel kültüre önem vermemesi,
- Turizmden fayda sağlayanlar ile sağlayamayanlar arasında sorunlar,
- Yasa dışı sektörlerin faaliyetlerini hızla arttırması olarak sıralanabilir